

Tarih & Gelecek Dergisi**Journal of History & Future**Doç. Dr.
Şinasi SÖNMEZBülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli
Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal
Bilimler Eğitimi Öğretim Üyesi,
isnmez7@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8216-1630>Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 09/05/2023 22/05/2023

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1294750>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Fransız Basınında Sakarya Zaferi

Sakarya Victory at the French Press

Öz

Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması ile Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesi sonrasında Türk milleti için yeni bir dönem başladı. İtilaf Devletleri, Ateşkes Antlaşmasının maddelerini yeniden şekillendirecekleri bir Osmanlı Devleti için hazırlamışlardı. Anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra İngiltere, Fransa ve İtalya doğrudan işgallere başladı. İtilaf Devletlerinin saflarına sonradan katılan (1917) Yunanistan ise İngiltere'nin desteği ile İzmir'e 15 Mayıs 1919'da asker çıkararak işgalini Batı Anadolu'dan Sakarya nehrine kadar genişletmiştir. Ülkenin batısından başlayarak genişleyen Yunan işgali Türk halkının tepkisini daha çok çekmiş, Milli Mücadelenin direncini arttırmıştır.

Fransa, İngiltere ile daha önce yaptığı gizli anlaşmalar doğrultusunda Türkiye'nin kendine ayrılan bölümlerini işgal etmeye başladı. Dönemin Fransız basını, Türk topraklarında bulunan ordularının Ateşkes Antlaşması doğrultusunda ülkelerinin çıkarlarını, Ermeniler ve diğer Hristiyan azınlıkların can güvenliğini koruduğunu yazıyordu. Başlangıçta Türkiye ile ilgili haberler İstanbul'da bulunan haber ajansları veya gazetelerin muhabirleri aracılığıyla veriliyordu. Ayrıca İşgaller karşısında Türk halkının tepkileri ya doğrudan kendi gözlemleri ya da Türk basınında çıkan haberlere dayanılarak aktarılıyordu. Atatürk'ün önderliğinde başlatılan Milli Mücadele ile ilgili haber ve yorumlar ise genellikle "Kemalistler" veya "Kemalist Ordular" başlığı altında verilirken, Yunan işgali ile ilgili haberler başlangıçta Atina muhabirlerinin izlenimleri doğrultusunda aktarılıyordu. Yunan işgaline karşı girişilen Milli Mücadele hareketi gazetelerin büyük bir çoğunluğu tarafından "Türk- Yunan Çatışması" başlığı altında anlatılıyordu Sakarya Zaferinden sonra Fransız basınında, Türk- Yunan savaşının sadece haberlerini değil, bu savaşın nedenlerini de sorgulamaya başladığını görüyoruz.

Müttefikler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların Türkiye ve Yunanistan üzerinden tartışılmaya başlandığı bir döneme geçiliyordu. Müttefiklerin önde gelen üyeleri Fransa, İngiltere ve İtalya'nın arabuluculuğu konusu basında dile getirilirken, bu ülkeler arasında gerek Yunanistan'ın

ATIF: SÖNMEZ, Şinasi, "Fransız Basınında Sakarya Zaferi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 9/2 (Haziran 2023), s. (298-315)

CITE: SÖNMEZ, Şinasi, "Sakarya Victory at the French Press", *Journal of History and Future*, 9/2 (June 2023), pp. (298-315)

işgal girişimi, gerekse gelişmeler karşısında hükümetlerin tutumları eleştiri konusu haline gelmeye başlamıştır. Bir diğer konu ise her gazete Milli Mücadele'nin merkezi olan Ankara'ya ve savaşın yapıldığı cephelere kendi muhabirlerini göndermiş olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Sakarya Savaşı, Milli Mücadele, Fransız Basını, Doğu Sorunu

Abstract

After the Ottoman Empire withdrew from the First World War with the Armistice of Mudros, a new era began for the Turkish nation. The Entente Powers had prepared the articles of the Armistice Agreement for an Ottoman State that they would reshape. Shortly after the signing of the treaty, England, France and Italy began direct invasions. Greece, which later joined the ranks of the Allied Powers (1917), expanded its lands from Western Anatolia to Sakarya River right after landing troops in Izmir with the support of England. The Greek occupation, which expanded from the west of the country, provoked a response of Turkish people more and increased the resistance of the national unity.

France began to occupy the parts of Turkey reserved for them, based on the secret agreements it had previously made with England. The French press of the period was writing that their army on Turkish soil was protecting the interests of their country and the life of Christians and Armenians in line with the ceasefire agreement. In the beginning, news about Turkey was being given through the news agencies or the reporters of the newspapers in Istanbul. In addition, the reactions of Turkish people against the invasions were transferred either directly by their own observations or based on the news in the Turkish press. While the news and comments about the war of independence initiated under the leadership of Atatürk were usually written under the title of “kemalists” or “kemalist armies”, the news about the Greek occupation was initially transferred from the impressions of correspondents from Athens. The war of independence against the Greek occupation was described by the majority of the newspapers under the title of “Turkish-Greek Conflict”. After Sakarya victory, the French press not only gave news of the Turkish-Greek Conflict, but also began to question the reasons for this war. Disagreements among the Allies started to be discussed over Turkish Greek Conflict. While the leading members of the Allies, France, England and Italy's mediatorship issue was discussed in the press, the attitudes of the governments towards both the invasion attempt of Greece and the developments started to become a subject of criticism among these press. Another issue is that each newspaper sent its own correspondents to Ankara where new nation was shaping, and to the fronts where the war was happening.

Keywords: Battle of Sakarya, National Struggle, French Presse, Eastern Question

Giriş

Milli Mücadelenin en önemli dönüm noktasını oluşturan Sakarya Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin devletlerarası ilişkilerinin yeniden belirlendiği bir eşik olmuştur. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan itibaren Anadolu ve çevresindeki topraklarının büyük bir bölümü işgal edilmiş, geriye kalan kısmında güdümlü bir yönetim oluşturulması planlanmıştı. Türkler bu plana tepki olarak bir varoluş mücadelesi başlattı. Sakarya Savaşı Milli Mücadelenin dönüm noktası oldu.¹ Mücadele ettiği güçler, Birinci Dünya Savaşı'nda yenildiği devletler veya onların teşvik ettiği devletler, Osmanlı topraklarında yaşayan etnik, dinsel topluluklardı.

İngiltere ve Fransa öngördüğü gelecekteki Türkiye ve çevresinin nasıl şekilleneceği konusunda çıkarları doğrultusunda planlarını uygularken iki müttefik arasındaki anlaşmazlıklar Sakarya Zaferi'nden itibaren görünür hale geldi. Müttefikler 1916'da aralarında yaptıkları Sykes-Picot² Antlaşması'na göre Osmanlı topraklarının Suriye ve Irak'ta bulunan bölümünü yeniden taksim ettiklerinden, Fransa; Suriye ve Lübnan topraklarını Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra işgal etmeye başlamıştı. İki müttefik söz konusu toprakları paylaşıyor olmalarına rağmen Fransızlar İngilizlere karşı Ortadoğu'da güç kaybını ortadan kaldırmanın yollarını arıyordu. Türklerin başlattığı Milli Mücadeleyi desteklemek Fransızlar için bir çıkar yol olabilirdi. Başka bir deyişle her koşulda Yunanistan'ı destekleyen İngiltere'nin aksine Fransa, Milli Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal'e ile görüşmenin yollarını aramaya başladılar. Böyle bir yaklaşım Fransa'nın Türkiye'de bulunan bazı askerî temsilciler tarafından Milli Mücadelenin ilk aylarında ifade edilmeye başlandı³. Fakat bu kişisel girişimler Fransız ordusunun Çukurova'yı işgali ile kesintiye uğradı. Çok daha önceden başlatılan, kimi zaman sonuçsuz kalan anlaşma girişimi Fransız işgallerinin son bulması ile ancak 1921 Ankara Antlaşması ile gerçekleşebildi.⁴

- 1 15 Mayıs 1919'da İzmir'de başlayan Yunan işgali 13 Ağustos 1921'de Yunanlıların Ankara'yı hedef alan saldırısına kadar geldi. Savaş Sakarya yakınlarında başladı ve üç hafta sürdü. Yunan ordusu 21 Ağustos 2 Eylül arasında on bir gün saldırdı. Ancak 8 Eylülde başlayan karşı Türk saldırısı ile Yunanlıların gücü kırıldı. 13 Eylül'den itibaren geri çekilmeye başladılar. Bu zaferden sonra Meclis Atatürk'e Müşirlik rütbesi ve gazilik unvanı verdi. Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt 2, e Yayınevi, 1983 İstanbul, s. 429.
- 2 Sykes-Picot Antlaşmasına göre; "Rusya Erzurum, Trabzon, Van, Bitlis ile Muş ve Siirt hattına kadar şarki Kürdistan'ı ve İran hududunda Ammediye'yi alacaktır. Karadeniz sahilindeki Rus arazisinin hududu ilerde tahdid olunacaktır. Rusya bundan başka Adana vilayeti ile cenubu Ayıntab-Mardin ve şimalde Talas Kayseri-Harput hattına kadar araziye alacaktır. İngiltere El-Cezire'nin Bağdat'a kadar olan cenub kısmını ve Suriye'de Hayfa ve Akka limanlarını alacaktır. İngiltere ile Fransa arasında akd edilen bir itilaf da bir Arap hükümet-ı müttehidesi veya müstakil bir Arap hükümeti tesisinden bahs ve bu hükümete arazi tayin ediliyordu. İskenderun serbest bir liman olacaktı. İtilaf Devletleri'nin Filistin'de ve mahal-ı mubarekedeki menafiini muhafaza için mezkûr arazi Osmanlı mülkünden tefrik edilecek ve ayrı bir hükümetin idaresi altına verilecekti. Osmanlı Devleti bu antlaşmada her şeyini kaybetmiş bir devlet muamelesi görerek masa başında diplomatik pazarlık konusu olmuştur. Başka bir ifadeyle Sykes-Picot Antlaşması savaş devam ederken "Ortadoğu haritasının ana hatlarını" ortaya koymuştur. Ömer Osman Umar, Melek Yenisu, Gizli Antlaşmalar Çerçevesinde San Remo Konferansı'nda Ortadoğu'yu Şekillendirme Çabaları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 36, Ankara 2020, ss. 29-70
- 3 Hülya Baykal; "Kurtuluş Savaşı'nda Türk Fransız İlişkileri ve Bir Türk- Fransız Dostu Albay Mougin", s. 470, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Ankara 1992.
- 4 Bilge, Yavuz; "1921 Tarihli Türk Fransız Antlaşması'nın Hazırlık Aşamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Volume: 8, Issue: 23, s.273- 308, Ankara 1992.

Fransa ile Paris Barış Konferansından sonra Yunanistan'ın İzmir'den başlayarak Türkiye'nin bazı bölgelerini işgal etmesini silah ve malzeme yoluyla destekleyen İngiltere'nin, bölge üzerinde daha çok söz sahibi olmasını istemeyen Fransa, Yunanlıların İzmir'den başlayarak işgal alanlarını genişletmesine başlangıçta sessiz kaldı. Yunan işgali karşısında Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki Türk direnişi, Fransa'nın İngiltere'nin izlediği Ortadoğu politikasına karşı itiraz etmesinin önünü açtı. Yunan işgalinin ilk dönemlerinde İstanbul ve hükümet çevrelerinde oluşan tepkilere karşı izle gör politikası izleyen Fransa, Milli Mücadele'nin ilerleyen aşamalarında hükümet düzeyinde ve askerî temsilciler aracılığıyla Ankara Hükümetiyle görüşmelere başladı. Bu görüşmelerde Fransa'nın temel amacı Türkiye'deki ekonomik çıkarlarının zarar görmemesiydi.⁵ Fakat 20 Ekim 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile yapılan Ankara Antlaşması, İngiltere ile aralarında öteden beri var olan görüş ayrılıklarını açıkça ortaya çıkarmış oldu.⁶ Türkiye açısından ise, Fransa ile yapılan anlaşma ile Yunanlılara karşı verilen mücadelede hem moral olarak hem de askeri bakımdan önemliydi.⁷

Fransız Basını özellikle gazeteler aracılığıyla Türkiye'deki gelişmeleri genellikle Türk Yunan çatışması biçiminde aktarırken savaşın ilerleyen aşamalarında Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile yapılan görüşmelere yer veriyordu. Basında yapılan bazı değerlendirmelerde Türkiye'nin Bolşevik yönetimi ile yakınlaşmasının Fransız çıkarlarına zarar vereceği endişesini de dile getiriyorlardı.⁸ Sakarya Savaşı'ndan sonra Fransız basınında savaşın seyri, Türk ve Yunan yönetimlerinin politikaları ile ilgili yorum ve değerlendirmelerin yapıldığı görülüyordu. Bir diğer nokta ise, Türk ve Yunanlılar arasında çatışmaların yoğun olduğu tarihlerde gazetelerin büyük bir çoğunluğunda cephede çatışma haberleri Türk ve Yunan kaynaklarına dayandırılarak verilmekteydi. Oysa zaferden sonra Fransız gazeteci ve gözlemciler Ankara ve savaşın geçtiği cephelere gitmeye başladı.

1. Mondros Ateşkes Antlaşması Sonrası Türkiye Üzerine Basında Değerlendirmeler

"Türkiye ateşkesi imzaladı" başlığı altında verilen haberlerde Fransa ve müttefiklerinin kazandığı, Türkiye'nin bütün şartları kabul ettiği alt başlığı ile belirtmiştir. Haberin ayrıntılarında daha önce ele geçirilemeyen Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının Karadeniz'e kadar serbestçe geçileceği, özellikle vurgulanıyordu⁹. *Petit Journal* gazetesi Osmanlı Devleti'ni Alman yanlısı Enver Paşa'nın savaşa soktuğu ve ülkenin karşılaştığı "ölümcül bir son" olarak nitelendirdi. Aynı gazetenin birinci sayfasındaki başka bir haber Türkiye

5 Sina, Akşin; *Ankara Antlaşmasının 75. Yıldönümünde Birinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Fransız İlişkileri*, Editör Sina Akşin, "1921 Martında İlk Türk-Fransız Antlaşması", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 588, s. 109-118, Ankara 1996.

6 Hüseyin, Bulut; "Atatürk Devri Türk Fransız İlişkileri", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 62, s. Erzurum, Mayıs 2018, s. 539-548.

7 İsmail, Soysal; "Türk Fransız Siyasal İlişkileri (1921-1984)", *Belleten*, Sayı: 47, Ankara 1983, s. 959-1044.

8 Yahya, Akyüz; *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1975, s. 185.

9 *Le Petit Journal*; "La Turquie a Signé l'Armistice", 1 Novembre 1918, s. 1. *Le Gaulois*, "Armistice Avec la Turquie est Signé", No: 44993, s. 1.

ve Karadeniz haritasının altında “Boğazlar ve Karadeniz Şimdi Serbest” diye nitelendirdi. Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Boğazlar ve Karadeniz’in İtilaf devletlerinin kontrolüne geçmesi gazetenin değerlendirmesine göre serbestlikti.

Le Gaulois gazetesinde ise Birinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin karşı karşıya olduğu durum değerlendirilmiştir. Müttefiklerin savaşın başlangıcında acımasız başarısızlıklara uğramasına rağmen sonunda istediklerini elde ettiklerini yazdı. İtilaf Devletlerinin Çanakkale’de maruz kaldıkları yenilgiye rağmen, Selanik’in ele geçirilmesiyle Balkan yarımadasının Türklerin elinden alındığını, Türkiye’nin Asya’da bulunan topraklarında da benzer örnekler yaşandığı iddia edildi. Türkiye’nin “Kayzer’in yıldızına bu kadar inandığı için” Asya’daki topraklarının yarısının işgal edildiğini, ne ordusu, ne de yaşamak için malzemeleri kaldı¹⁰ diyerek Osmanlı yönetiminin Almanya ile savaşa girmesinin bedelini ödediğini ifade ediyordu. Bir başka gazetede ise “Ve iki: Türklerle Ateşkes”¹¹ başlığı altında Mondros Ateşkes Antlaşması haberi duyuruldu. Alt başlıkta ise “Almanya’nın Doğuda Çöküşü” cümlesi yer aldı¹². Bir başka gazete de ise Türkiye’nin Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamasını parçalanmakta olan Alman yapısının bir başka cephesi çöktü biçiminde değerlendirdi.¹³ Türklerin Mondros Ateşkesini imzaladığı günlerde Fransız kamuoyu kendilerine düşman olarak belirlediği Almanya’nın yenilgisini daha çok önemsiyordu.

2. Sakarya Savaşı’nın Fransız Basınına Yansımaları

Fransız basını Türkiye’deki Türk-Yunan savaşı haberlerini başlangıçta Atina veya İstanbul’dan aldı. 1921 Temmuz ayında savaşta Türklerin mi yoksa Yunanlıların mı üstün olduğu konusunda Fransız kamuoyunda kesin bir kanaat oluşmadığından her iki tarafın verdiği bilgilerle yetindi¹⁴. Eskişehir ve Kütahya Savaşı’nın sürdüğü sıralarda Yunan basınında zafer haberlerinin yazdığını aktaran *Populaire* gazetesi, Yunan gazetelerinde Eskişehir’in Yunanlılar tarafından alınmasının Türkleri savaş dışı bıraktığını, Yunan kaynaklarının “düşman Ankara yönünde takip edilecektir” dediğini bildirdi. Aynı gazete İstanbul’da yapılan bir açıklamaya dayanarak, Türk askerinin alarm durumunda olmadığını, ordunun toparlanma aşamasında olduğunu, uygun bir zamanda karşı saldırıya geçeceklerini aktardı.¹⁵ Bazı Fransız gazetelerinde, askerî yetkililer, Yunanlıların işgal girişimlerini teknik olarak ele alarak, her iki tarafın askerî durumunu ele aldılar. Général Delacroix, Yunanlıların yayıldığı Batı bölgesi ve Türklerin oluşturduğu cephenin haritasını çizerek yaptığı değerlendirmeye göre, Yunanistan’ın çok geniş bir cepheye yayılarak sürdürdüğü işgal girişimini İç Anadolu’nun coğrafi koşullarını dikkate almadan yaptığını,

10 Lucien Nicot, “Quatre ans de Guerre Turquie”, *Le Gaulois*, Novembre 1918, No: 44993, s.1.

11 Başlıktaki İki sözcüğü Osmanlı Devleti’nin Almanya’dan sonra Birinci Dünya Savaşı’ndan çekilmesini ifade etmektedir.

12 *L’Intransigeant*, “Et le Deux! L’Armistice Avec le Turcs” 1 Novembre 1918, s.1.

13 Georges Berthoulat; “LaDéfection de la Turquie”, *La Liberté* 1 Novembre 1918, N: 2031, s. 1

14 *Le Paupulaire*; “La Guerre Greco-Turc” 24 Juillet 1921 s. 1. , *Le Poupulaire*; “Les Deux Adversaire Chantent Victoire”, 25 Juillet 1921.,s1.

15 *Le Paupulaire*; “La Guerre En Orient”, 23 Juillet 1921, s. 1.

elindeki imkânlarla hedeflediği başarıya ulaşamayacağını belirtti.¹⁶ Mevcut durumda Kemalist grupların dağınık olmasından ötürü dağılmış olan ordusunu henüz tam olarak toparlayamadığını, bu nedenle Kemalistlerin top yekûn bir karşı koyuşa geçemediklerini düşünüyordu. Yunan yerel kaynakları ise gemilerinin Karadeniz’de dolaştığını, fırsat bulduğunda Sinop limanını bombalayacağını, amaçlarının büyük bir zafere hazırlık olduğunu, sadece Sèvres Antlaşması ile tatmin olamayacaklarını aktarıyordu. Nihai amaçlarının Ankara’ya ulaşmak olduğunu bu nedenle büyük zafere biraz daha sürenin olduğunu söylediklerini ekledi. Ayrıca Sovyetlerin Karadeniz’de el koydukları iki geminin Yunanlılara iade edileceğini, Sovyet Yönetimi Dışişleri Bakanı Çiçerin’in Yunanlılar ile savaş halinde olmadıkları için bu kararı aldıkları bilgisine yer verdi.¹⁷

Bu gelişmeler Yunan kamuoyunun istediği gibi gitmemişti. 30 Temmuz 1921’de alınan haberlerde İzmit’in Yunan işgalinden kurtarıldığını, Kemalist güçlerin İzmit’te esir alınan Yunanlıları teslim etmek için Yunan yetkililerle görüşüğünü bildiriyor, ayrıca İstanbul yolunun Türklere tekrar açıldığını haber veriyordu¹⁸. 12 Ağustos’ta Atina’dan alınan bilgiye göre Yunanlılar Eskişehir tarafında yeni bir saldırı hazırlığındaydı. Haber İstanbul’dan da teyit edilerek Eskişehir yakınlarında Yunanlıların saldırdığını, otuz saatlik Türk direnişten sonra eski hatlarına geri çekildikleri bilgisi verildi. Ayrıca Yunan basınına göre Sèvres Antlaşması uyarınca Trakya’da Yunanlılara bırakılan yerlerde Yunanistan’ın askeri bir idare kuracağı iddiasını aktarıyordu. Fakat Fransız gazeteleri Yunanlıların Anadolu’da ilerlemelerine rağmen Yunan başarısızlığından söz etmeye başladılar. “İzmir’de durumun belirsiz olduğunu duyduk” başlığıyla verilen haberde, bazı yerlerde Yunanlıların bütün gücüyle saldırmasına rağmen Türklerin direndiğini belirtirken, sonucun belirsiz olduğunu bildiriyorlardı.¹⁹ Ayrıca Konya ayaklanmasının haberini de “Sultana bağlı gruplar Kemalist rejime karşı ayaklandı” diye veriyordu.²⁰ *Populaire* gazetesi 30 Ağustos 1921’de Sakarya nehrine bağlı Göksu deresi çevresinde çatışmaların Yunanlıların aleyhine geliştiğini Ankara’dan gelen haberlere göre aktardı.²¹ 3 Eylülde aynı gazete Yunan kaynaklarından edindiği haberlerde Sakarya nehri üzerinde savaşın bütün şiddetiyle devam ettiğini yazdı. Yunanlılara göre Kemalistler inatçı bir direniş gösteriyorlar, cepheye takviye birlikler yolladılar. Türklerin bütün direnişlerine rağmen zaman zaman geri çekildiklerini iddia ederek, Yunanlıların saldırı pozisyonuna dikkat çektiler. Aynı haberde Türklerin cephesinden de bilgiler aktararak. Türklerin de savaşın şiddetli bir şekilde sürdürdüğünü ve kendi lehine seyrettiğini söylediklerini yazıyordu.²² Gazete savaşla ilgili gelişmeleri hangi kaynaktan elde ediyorsa yorumsuz bir şekilde aktardığı görülüyor. *Le Peuple* gazetesi ise aynı tarihte “Yunan Başarısızlığı Şüphe Götürmez” başlığı altında verdiği haberde savaşın

16 *Le Temps*; “Les Opérations En Asie Mineur”, Lundi 1 Aout 1921; No: 2912, s1.

17 *Le Poupulaire*; “En Asie Mineur: Le Conflit Greco-Turc”, 01 Aout 1921, s.1. , *Le Poupulaire*; “Le Conflit Greco-Turc”, 30 Aout 1921, s.1.

18 *Figaro*; “Les Grecs Ont Evacué İsmidt: La Route de Constantinople est Ouvert aux Turcs”, 30 Juin 1921, No: 181, s. 3.

19 *L’Action Française*; “Après la Defait Grec: On Mandé de Smyrne, que la Stuation Est Obscure”, 30 Aout 1921, No:242, s. 1.

20 *Le Peuple*; “La Guerre Greco-Turc: Offensive Grec sera Reprise”, 12 Aout 1921, No: 220, s.3

21 *Le Populaire*; “Le Conflit Greco-Turc”, 30 Aout 1921, s.1.

22 *Le Populaire*; “Le Conflit Greco- Turc, 03 Septembre 1921, s.1

seyri ile ilgili bilgileri vermiştir.

Yunanlıların Haymana yakınlarına kadar ilerlemesine rağmen Türklerin savundukları cepheden geri çekilmediklerini, çetin bir savunma savaşı verdiklerini belirtmiştir.²³

Sakarya cephesinden savaşın seyri ile ilgili haberler günlük gazetelerde ki haberler genellikle hem Türk tarafının hem de Yunan tarafının verdiği bilgilere dayanıyordu. Savaşın bütün şiddeti ile devam ettiği günlerde gazeteler tarafların cephedeki en küçük ilerlemeleri kendi lehine başarı olarak ilan ettiklerini belirtmişlerdir.²⁴ Örneğin cephede Türk kaynaklarından alınan haberler özetle şöyle aktarılmıştır:

“Menderes Birlikleri: Güzel Pınar ve güneydeki Yunan birlikleri Türklerin uçan birlikleri tarafından ele geçirildi. Önemli düşman kayıpları var. Türkler çok sayıda esir ve malzeme elde etti.

Afyonkarahisar Cephesi: Yunanlılar birliklerimiz karşısında gerilediler. Elvanlar’ın kuzey batısında stratejik yerler ele geçirildi.

Eskişehir Cephesi: Türklerle Yunanlılar arasında çarpışmalar Eskişehir önlerinde devam ediyor. Savaş Türklerin lehine geliyor.”²⁵

1921 Eylülünün birinci haftasından itibaren Yunanlıların beklediği zafer elde edilemediği gibi, artık ilerleyemedikleri, hatta bazı yerlerde geri çekildikleri haberlerinin gelmeye başlamasıyla, basın cephe haberlerinin yanında olası sonuçları yorumlamaya başladılar.

Katolik Kilisesinin görüşlerini yansıtan *La Croix* gazetesi “Sakarya Savaşı Yunanlıların Lehine Dönecekti” başlığı altında verdiği haberde, Türk ve Yunan tarafının iddialarının yanında, durumla ilgili Londra’dan aldığı habere de yer veriyordu. Yunanlıların beklediği gibi bir başarı elde edemediklerini ve cephede bir ilerleme sağlayamadıklarını, her ne kadar kısmi başarılar elde etseler de belirleyici bir durum oluşmadı deniyordu.²⁶ 1921 Eylülünün ikinci haftasından itibaren Türk ordusunun Yunan ilerleyişini durdurduğu ve bazı noktalarda Yunanlıları geri püskürttüğü haberleri geleceğe başlamıştı. Gazetelerin Atina’dan aktardıkları bilgilere göre de gidişatın Yunanistan’ın lehine olmadığı yönündeydi. *Le Radical*²⁷ gazetesinin Atina’dan 12 Eylülde aldığı haberde Yunan resmi açıklaması yer aldı. “23 Ağustosta başlamış olan Büyük Sakarya Savaşı, düşmanın doğuda ve kuzey çizgisinde bulunan Polatlı Kaleköy çizgisinden atılabilirse bitecektir. Bu on beş günlük çetin savaş çok zor geçti. Bu suretle düşmanla olan göğüs göğse çarpışmalarda belli bir alan elde edildi. Düşmanı bulunduğu yerden atmak için önemli bir plan yapmak gerekiyordu. Kütahya ve Eskişehir yenilgisinden sonra düşman güçlerini yeniden toparlamak için Sakarya kıyısında bir hat oluşturuldu” denildikten sonra, Eskişehir savaşından sonra meydana gelen gelişmeler, Sakarya ırmağı civarında Türklerin yaptığı hazırlıklar, cephe hattının durumu ve mesafesi, uzunluğu ile ilgili bilgiler verilmişti.

23 Le Peuple; “La Défaite Greque n’est plus Douteuse”, 31 Aout 1921, No: 239, s. 3.

24 Le Populaire; Le Conflit Greco-Turc”, 3 Septembre 1921, . 148, s.1.

25 Le Temps; L’Offensive Turque En Anatolie, 01.09.1921, s. 1.

26 *La Croix*; “Le Conflit Greco-Turc”, 7 Septembre 1921, No: 14700, s. 2.

27 *Le Radical*; “La Guerre en Orient: La Grande Bataille de la Sakharia”, Mardi 13 Septembre 1921, s. 1.

Populaire gazetesi Sakarya Savaşı'nın bittiği haberini Yunan kaynaklarına dayandırarak verdi. Yunan resmi makamlarının 7 Eylül 1921'de savaş hakkında, 23 Ağustosta başlayan geniş kapsamlı şekilde başlayan Sakarya Savaşı'nın, bugün itibarı ile sona erdi diye açıklama yaptığını bildirdi.²⁸ Aynı gazetede 17 Eylül'de "Yunanlılar Yenilgilerini İtiraf Etiler" diye verdiği haberde, Atina'da askeri çevrelerin Kemalistlerin başarısını kabul ettiğini, hatta Yunan ordusunun genel bir geri çekilme planı düşündüğü yazıldı. İzmir Yunan askerî komutanı, ayın on üçünde İzmir'den Bursa'ya hareket etti deniyordu.²⁹ Bu haberden üç gün sonra *Le Temps* gazetesi Roma'yı ziyaret eden Yunanlı Bakanın *Epoca* gazetesine yaptığı açıklamaya yer verdi. Bakan Metaxas'ın müttefiklerin Türk Yunan mücadelesine ilgisiz kaldığını ve Ankara'nın ele geçirilmesini reddettiğini, Doğu sorununa savaşla bir çözüm bulunamayacağını düşünüyorlar dediğini yazdı. Ayrıca, Ankara kaynaklarına dayandırılan cephe haberleri de mevcuttu.³⁰ *Le Radical* gazetesinde Yunan resmi açıklamasına göre, 23 Ağustosta başlayan Sakarya Savaşı Türklerin doğuda ve kuzey çizgisinde bulunan Polatlı-Kaleköy çizgisinden atılabilirse bitecektir dendiğini, çetin bir savaş olduğunu, göğüs göğüse on beş günlük savaşta belli bir alan elde edilmişti dendi. Haberde, Sakarya Irmağı çevresinde Türklerin yaptığı hazırlıklar ve cephe ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir.³¹

3. Sakarya Zaferi'nden Sonra Basında Yer Alan Değerlendirmeler ve Yorumlar

Yunanlıların Sakarya'daki başarısızlığını *Le Temps* gazetesi Reuter haber ajansından aldığı bilgilerle duyuruyordu. "Yunanlılar Geri Çekilmeyi Onayladı veya Başarısızlığı Londra'dan Soruyoruz" üst başlığı ile verdiği haberde, Yunanlıların işgal ettiği yerlerden onlarca kilometre geri çekildikten sonra İstanbul'dan alınan habere göre, Yunanlıların başarısızlıklarının devam ettiğini, savaşa devam etmek için kuvvet takviye ettiklerini, ikmal konusunda zorluklar yaşadıklarını bildirmiştir.³² Yunan Resmi çevrelerinin 13 Eylül'de yaptığı açıklamasına göre "Temmuz ayındaki operasyon ve Eskişehir savaşından sonra ordularının Uşak- Afyon- Eskişehir demiryolu bağlantısı kesilmişti. Yunan ordusunun Ağustosta düşmanı takip ederek Anadolu'nun içlerine daldığını, Sakarya zaferinden sonra düşmanı nehrin karşı kıyısına attığını ve Porsuk Sakarya arasında doğrudan bir iletişim kurmayı başardığını belirtmiştir. Şartların olumsuzluğuna rağmen Sakarya'nın solunu Yunan ordusunun işgal ettiğini, nehirden geçecek olan malzemelerin 30 kilometrelik dar bir alandan geçirildiğini, bütün ordunun düşmanın herhangi bir tehlikesine maruz kalmadan düzenli bir şekilde geçtiğini ve Yunanlıların yenilmelerine rağmen zoru başardıkları görüşündeydi.

15 Eylül'de Yunan kaynaklarından aktarılan bilgilere göre yenilginin kabul edildiği, farklı çözüm yollarının arayışı sürüyor denmiştir. Küçük bir düşman birliği tahrip edilmiş olan demiryolu yakınından şafakta Sakarya'yı geçmeyi denerdi. "Karşı atağımızla düşmanı

28 *Le Populaire*; "Les Grecs Arrêtée Sur La Sakharia" 13 Septembre 1921, s. 1.

29 *Le Populaire*; Les Grecs Avouent leur Retrait", 17 Septembre 1921, s.1.

30 *Le Temps*; Le Conflit Greco-Turc; 10 Septembre 1921; No: 21952; s. 1.

31 *Le Radical*; "La Guerre En Orient: La Grande Bataille de la Sakharia, 13 Septembre 1921,

32 *Le Temps*, Dans la Proche Orient: Le Conflit Greco-Turc, 09.18.1921, No: 21960, s.1.

nehre döktük” denilmesine rağmen haberin sonunda “Yunanistan müzakere istiyor” denilerek Yunan hükümetinin askeri operasyonlardan sonra “Küçük Asya Sorunu’nu diplomatik olarak ele almak istediğini belirtmiş, yine de haberin resmi olarak doğrulanmadığı bilgisi verilmiştir.

Sakarya Savaşı’nı Türklerin kazandığının kesinleşmesinden sonra ise, haberler doğrudan Türk kaynaklarından aktarılmaya, yapılan yorumlar ve değerlendirmelere göre İtilaf Devletleri’nin özellikle de İngiltere’nin, Yunanlıları Anadolu’yu işgal girişimine teşvik etmesinin sonuçları gazeteler tarafından sorgulanmaya başlandığı görülüyor.³³

Her ne kadar Yunan ordularının geri çekilmeye başlaması Yunan otoriteleri tarafından kabul edilmese de³⁴ Yunan ordusunun Sakarya’yı geçememiş olması gerek Yunan kamuoyunda gerekse Avrupa kamuoyunda umutsuzluğun açıkça ifade edilmesine yol açmaya başladı. Ülke içinde Yunan halkında uyandırılan zafer coşkusu yerini umutsuzluğa bıraktı diye değerlendirilen “Dikenli Taç” başlığı altında yayınlanan makalede Yunan işgal girişiminin yol açtığı ekonomik ve siyasi sonuçlar ele alınmıştır. Hükümetin asker kayıplarını düşük gösterme çabasının Yunan halkına artık inandırıcı gelmediği belirtilerek, ümitsizliğin nedenlerini sorgulamıştır. Savaş için yapılan masrafların yol açtığı ekonomik kayıpların yansımalarının da halk üzerinde etkisi görülüyor denmektedir. İşgal girişiminin nerede ve ne zaman sonuçlanacağına ilişkin bir öngörü olmadığı için, Yunan ordusunun durumunun cephede bir belirsizliğe doğru sürüklendiği belirtilmiştir. Batılı güçlerin de savaş ile ilgili bir karar ya da tavsiyelerinin olmamasının ortaya çıkacak sonuçların belirsizliğini artırdığını ifade edilmektedir.³⁵ Bu değerlendirmeden kısa bir süre sonra Mustafa Kemal’in bildirisi aynı gazete sayfalarında yer alıyordu.

*“ Türk halkını yok etmek için Ankara’yi işgal etmek isteyen Yunan ordusu elbirliği sonucunda yenilerek Sakarya’nın batısına atılmıştır. Kahraman ordumuz düşmanı takip etmektedir... Biz asla başkasının hakkına göz dikmedik. Bizim isteğimiz var olan hakkımızı almak ve bağımsızlığımıza saygı duyulmasıdır. Dünya Türk halkının bu arzusuna, milli sınırları içerisinde bağımsız yaşamasına saygı duyacaktır. Ancak bu hedefe ulaştığımızda silahlarımızı bırakacağız.”*³⁶

André Pierre’e göre Anadolu’yu işgal girişimi, İngiliz-Yunan emperyalizminin başarısızlığıydı ve sonuç ne bir Türk zaferi ne bir Yunan felaketiydi. Türk ordusunun girişeceği mücadelenin sonucuna göre ancak zaferden söz edilebilirdi. 21 Eylül 1921’den sonra “Türklerin zaferden söz edebilmesi için Sakarya’dan başlattıkları ilerlemeyi Yunanlıları denize dökmüncüye kadar devam ettirmesi gerekir” diyordu. Sakarya zaferinden hemen sonra ortada yenen ya da yenilen olmadığını sadece Sakarya’da Türklerin Yunan

33 *Le Populaire*, “La Guerre en Asie- Mineure : Les Turcs Annoncent des Victoires”, 16 Septembre 1921, s.1.

34 “Basın bültenleri geri çekilmeden bahsediyor. Yunan Askerî otoriteleri gelen haberleri yalanlamasına rağmen kaynaklar Yunan ordusunun Mustafa Kemal’in başarısı karşısında geri çekildiklerini iddia ediyorlar. Üstelik yakın zamanda alınan haberlere göre bakanlıkta önemli bir kriz var. Yunan Hükümeti Yunan halkını kesin ve net bir zafere inandırmaya çalışıyor”. *Le Figaro*; “La Situation En Anatolie”, 18 Septembre 1921, s. 1.

35 Philios; “Lettre D’Athènes, La Couronne d’épine”, *Le Figaro*, 16 Septembre 1921, s. 1-2.

36 *Le Figaro*; “Une Proclamation de Mustapha Kemal”, 21 Septembre 1921, No: 264, s. 3.

ilerleyişini durdurdu diyordu. Yunanistan ile ilgili değerlendirmesinde ise, inanılmaz insan ve maddi kaynaklarını feda etmesine rağmen Kemalist orduyu yok edememişti. Ortaya çıkan durum karşısında Yunanistan'ın büyük güçlerin araya girerek arabulucu olmasını, Yunan Hükümeti temsilcilerinin inkâr politikası ile çözüm arayışı içinde olduğunu ama bunun işe yaramadığını belirtmiştir. Atinalı temsilcilerin, Yunan başarısızlığının Avrupa'da nasıl bir yankı uyandırdığını öğrenmek için Cenevre'ye gittiklerini ifade etmiştir.

Fransız basınının olup bitenler karşısında tutumunu eleştiren Pirlo, "Bizim burjuva basını Alman yanlısı Konstantin'in başarısızlığından memnun" diyerek "dostlarımız İngilizlerin başarısızlığından memnunar" ifadesiyle hükümetine de eleştirel bir göndermede bulunmuştur. Fransız hükümetinin Kral Konstantin'i Yunan halkının tahtından indirmesini beklediğini, fakat Gaunarist hükümetle Venizelos'un aynı çizgide olduğunu, Yunan halkı için bir şeyin değişmeyeceğini belirtmiştir. Yunan köylülerinin Anadolu'da boşuna kanlarının döküldüğünü, Venizelos ve Konstantin'in Balkanlar ve Doğuda aynı emperyalist politikayı izleyen, kapitalizmin vassalları olduğu kanaatindedir. Yunanlılar için en iyi çözümün Ankara ve İstanbul ile barışarak, Britanya'nın uzun zamandır sürdürdüğü Boğazlar politikasını reddetmesini, ayrıca komşuları Bulgaristan ile anlaşarak Trakya'da barışı sağlamasını, onlara Ege Denizine çıkış sağlayacak uygun bir geçiş yolu vermesini tavsiye etmiştir.

İngiltere için ise Loyd George'un gazetesinde Sèvres Antlaşmasının artık geçerli olmadığını yazdığını belirttikten sonra, İngiltere'nin Anadolu ve Boğazlarda ki hegomanya politikasından vazgeçmedikçe Türk halkının meşru taleplerini karşılamayacağını belirtmiştir.³⁷

"Zafer Coşkusu" başlığı ile Sakarya Savaşı'nı değerlendiren A. André, zaferin sevincinin İstanbul'da uyandırdığı yankıyı, "Ankara Güneşi İstanbul'da" diye tanımlıyordu. Halifenin şehrinin bir ucundan bir ucuna zafer şarkılarının söylendiğini aktarırken, oysa üç gün önce Türk ordusunun kazanacağından ümidini kesmiş olan topluluklar camileri hıncahınc doldurarak zafer için dua ediyorlardı. İstanbulluların Kemalist mahalle (Ankara) ile iletişiminin açılmasıyla, Yunanlıların Sakarya'nın batısına atıldığı haberi kesinleşmiş, Yunan General Papulas'ın sesi çıkmaz olmuştu. Bütün bu gelişmeler zafere ilişkin bir kanıttı. İstanbul'da bir bayram havası varken, Yunan tarafında gazeteler bahaneler yaratarak Türk zaferini önemsiz göstermeye çalışıyordu. İstanbul'da Ali Kemal'in gazetesi *Peyami Sabah* da Sakarya zaferini önemsiz göstermeye çalışırken, diğer İstanbul gazeteleri Türklerin Sivrihisar'a kadar ulaştığı haberini duyuruyordu. André, bu durumun Ali Kemal'in gazetesi için kötü olduğunu, üstelik yanlış haber için okuyucularına bir açıklama yapmadığını, hatta Yunan gazetelerinin bile *Peyami Sabah*'in haberine dayanarak, Yunan ordusunun Ankara önlerine kadar geldiği haberini verdi diyordu.³⁸

Sakarya Savaşı ile ilgili olarak İngiliz basınından yansıyan haberleri aktaran *Populaire* gazetesi, Lord Curzon'un açıklamalarına da yer verdi. Curzon, savaş sırasında Moskova-

37 André Pierre; "La Défaite de l'Imperialisme Greco-Anglais", *Le Populaire*; 21 Septembre 1921, No: 166, s.1.

38 A. André; "L'étré de Constantinople: L'Enthousiasme de la Victoire", *Le Radicale*, 22 Septembre 1921, s.1.

Ankara ilişkilerinin İngiltere'nin başarısızlığına etki ettiği iddiasında bulunmuştu. Sovyetler Birliği yönetiminin Ankara'ya önemli miktarda silah ve malzeme yardımı yaptığı görüşündeydi. Devamında, Sovyetlerin Orta Asya'da ve doğuda bulunan ülkeler üzerinden İngiltere'ye karşı bir düşmanlık kampanyası yürüttüğünü belirtiyordu. Kemalist zaferin açıkça başarı kazanmasında Curzon, Ankara-Moskova ilişkilerine dikkati çekiyor denmiştir. İngiliz gazetelerine göre Majestelerinin hükümetinin Sovyetlerin politikasının nedenlerinin tamamen farkında olduğunu, milliyetçilerle işbirliğini silah, malzeme ve para yardımı ile pekiştirdiğini belirterek, Sovyetlerin Londra temsilcisine bu konuda maddi kanıtlar sunduğunu, bu durumdan rahatsız olduklarını belirttiğini yazıyorlardı. Devamında Sovyet hükümetinin, Ankara'nın İtilaf Devletleri ile barışçıl bir çözüme ulaşmasını engellemek için her türlü ikna yöntemini kullanmıştır denmiştir. İddia bununla da kalmayıp özetle şöyle devam ediyordu: Sovyetler Ankara'yı savaşa zorlamak için Anadolu sınırına ordusunu yığarak, Ankara hükümetine Sovyet ordusunun savaşa aktif olarak katılmasını önermiştir. İngiliz Bakan, Afganistan'da her Sovyet konsolosluğunun bir propaganda merkezi olduğunu ve Sovyet ajanlarının İngilizlere karşı savaşmak için silah alımında kullanılmak üzere 10 milyon rupi para topladığı iddiasında bulundu dediğini aktarmıştır.³⁹

Sakarya Savaşı'nın Türklerin zaferi ile sonuçlanmasından hemen sonra Fransa'nın savaş sırasındaki izlediği tarafsız tutumunu terk ettiği gazetelerde çıkan haber ve değerlendirmelerde fark ediliyordu. *L'oeuvre* gazetesinde Charles Saglio Fransız hükümetinin Türk ve Yunan tarafı ile ilgili tutumuna ilişkin Yunan Başbakanı'nın 19-22 Ekim 1921'de Paris'e yapacağı ziyarette Fransa Başbakanı Briand ile yapacağı görüşmede durumun ortaya çıkacağına dikkati çekmiştir. Yunanlıların İzmir bölgesindeki eylemlerine karşı İngilizlerin kayıtsızlığı ve Fransa'nın zayıflığından yararlanıp, Türklere karşı bütün kaynaklarını harcayarak bir sefere çıktıklarını belirtiyordu. Yunanistan'da meydana gelen reaksiyonlar konusunda ise Sakarya Savaşı için "General Papoulas'ın ordusunun başarısızlığıdır" diye değerlendirmiştir. Başarısızlığı kanıtlayan asıl sebebin, Yunan ordusunun Ankara'ya ulaşamadığı gibi, Kemalist güçleri yok edemediği görüşündedir. Yunan general ayrıca Türk Ordusunun Yunan ordusu kadar silaha sahip olması durumunda kendilerini ortadan kaldırdığı inancındadır.

Saglio Yunan kamuoyundaki görüşler ve hükümetteki rahatsızlıklar ile ilgili görüşleri de yer vermiştir. Yunan halkının gelişmelerden memnun olmadığını, hükümette bazı bakanların izlenen politikaya olumsuz tavır almaya başladığını, ekonomideki olumsuz gelişmelerin kötü sonuçlar doğurduğu bilgisini vermiştir. Yunanistan'ın Anadolu'yu işgal için yaptığı harcamaların Yunan halkını bıktırdığını, artık Kral Konstantin'in sonunun geldiği görüşündedir. Ekonomideki olumsuzlukları rakamlarla açıklamıştır. Yunan hazinesinde altı yüz milyon Drahmi olmasına rağmen, yedi yüz elli milyon Drahmi borçlandığını, Anadolu işgaline aylık yüz elli milyon Drahmiyi ancak ayırabileceğini, oysa işgal için aylık üç yüz milyon Drahmi masraf yapması gerekir demiştir. Geri kalan açığı müttefiklerinden elde etmek için çaba sarf eden hükümetin savaş sonunda iflas ettiği görüşündedir.⁴⁰ Çözüm olarak Yunan hükümetinin Başbakan Gounaris'in müttefiklerden

39 *Le Populaire*; "Tension Anglo-Russe: La Note de Lord Curzon à Tchitcherine", No: 167, 22 Septembre 1921, s.2.

40 Yunanlıların Anadolu işgali ile ilgili yaptığı masraflar ve borçlar konusu Yüksel Kaştan'ın Alman

yardım almak için görevlendirildiğini aktarmıştır.⁴¹

L'Ouest-Eclair gazetesinde René Pinon Türk-Yunan savaşında Yunanlıların geri çekilmesinden sonra Anadolu ve çevresinde nasıl sonuçlar doğacağını değerlendirmiştir. Bundan sonra Fransa'nın İngiltere karşısında bölgede izlemesi gereken politikaları değerlendirirken bölgede artık İngiliz- Fransız rekabetine de değiniyordu. Geline nokta Sèvres Antlaşması'nın kâğıt üzerinde kalmasının nedenini, İngiltere'nin bölgede izlediği politika değişikliğinden kaynaklandığını belirtmiştir. İngiltere'nin Yunanlıları Anadolu'yu işgaline teşvik ederek anlaşmayı ihlal etmiştir. İhlal söz konusu olmasaydı her şeye rağmen Türkler ile barışın sağlanabileceğini savunmuştur. İngiltere'nin bölgenin silahsızlandırılması yerine Yunanlıları kışkırtarak, onları Anadolu platosuna sürmesinin başarısızlığın nedeni olarak görmüştür. Bu kavgada Fransız halkının çok bilgiye sahip olmadığından bir dilekte bulunmadığını, İngilizlerin politika malzemesi için Yunan Kralı Konstantin'den zafer beklentisinin yıkıcı sonuçlar doğuracağı önceden söylenmiştir. İngilizlerin bu girişimin Türkleri Bolşevizm'e doğru iteceğini, hatta bütün İslam dünyasında bir isyana yol açacağı görüşündedir. İleride olacakları tahmin eden İngilizlerden bazılarının Hindistan'da bile kanlı isyanların çıkabileceğini söylediklerini belirtmiştir. Sonrasında büyük güçlerin Yunanlıları kısmi bir başarı kazandığında barışa zorlamadıklarını, her iki tarafın savaşa devam etmesinin uygun gördüklerini, ama Yunanlıların başarısızlığı durumunda Yunanlılara ne olacağını sorgulamıştır.

Pinon, karşı karşıya olunan durumun Fransa açısından da iyi olmadığını, Yunanlıların yenilmesi halinde, İngilizlerin İstanbul ve Boğazlara el koyabileceklerini, Hindistan yolu üzerindeki Batum ve İran'ı kendileri için koruma amacıyla olduklarını düşünüyordu. Üstelik bütün bu değindiği konularda İngilizlerin tek başına yapabilme kapasitesine sahip olduklarını söylüyordu. Fransız kamuoyunun hükümetin arkasında olduğunu hissettirerek, İngilizlerin kendi başına hareket etmelerine izin vermemesini öneriyordu. Ayrıca Fransa'nın uzun vadede Suriye ve Mezopotamya'da çıkarlarını koruması için önlemler alması gerektiğini belirtmiştir.⁴²

20 Ekim 1921'de Fransa ile Türkiye arasında yapılan Ankara Antlaşmasından sonra basında Fransa ile İngiltere arasında Türkiye konusunda ki anlaşmazlıkları yazılmaya devam edildi. Basının büyük bir bölümü, Türkiye ve çevresinde, İngiltere'nin Fransa'nın çıkarlarına zarar verecek adımlar atmasının önüne geçilmesini istemiştir. *L'Action Française* gazetesinde Jacques Banville, Fransa ile Mustafa Kemal arasında yapılan anlaşmayı mutluluk verici olay olarak değerlendirmiştir. Fransa'nın Türkiye ile Anlaşma noktasına gelmesinin temel sebebi olarak Yunanlıların Sèvres Antlaşmasına razı olmayıp Anadolu'yu işgal etmeye kalkışmasından kaynaklandığı görüşündedir. Geline noktada ise eğer Yunanlılar bundan sonra mantıklı davranırsa Yunan Bakan Gaunaris'in Paris ve Londra ziyaretlerinde daha verimli sonuçlar alacağına inanmaktadır.. Yunan Hükümetinin

Basınında Milli Mücadele ile ilgili çalışmasında belirtilmiştir. Yüksel, Kaştan; "Alman Kaynaklarına Göre Milli Mücadelede Türk Ordusu İle Yunan Ordusu Arasında Gerçekleşen Sakarya Meydan Muharebesi Ve Önemi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı 68, 2019 ss. 362-372.

41 Charles Saglio; "M. Gounaris Va Venir à Paris: La Grece Constantiniene Veut Reparer sa Défaite et Cojurer sa Faillite", *L'Oeuvre*, No: 2208, Lundi 17 Octobre 1921, s.1.

42 René Pinon; "La Retrait des Grecs", *L'Ouest-Eclair*, No:7507, 24 Septembre 1921, s.1.

içinde bulunduğu durumu görmesinin, aksi bir tutum izlediği takdirde ortaya çıkacak sonuçları yine kendilerinin ödeyeceğini belirtmektedir. Yunanistan'ın Türklerle savaşı bitirmesi konusunda müttefiklerin sözünü dinlememesinin nedeni olarak, Yunanistan'a karşı İngiltere ile Fransa'nın ortak hareket etmemesinden kaynaklandığına inanmaktadır. İngiltere'nin Türk- Yunan savaşı konusunda Fransa'nın tutumuyla ilgili olarak özellikle Ankara ile ilişkilerinde Fransa'dan emin olmadığı söylenmektedir diyerek bambaşka bir düşünce ortaya koymuştur. Banville, İngiltere'nin de Mustafa Kemal ile pazarlık yaptığını, Ankara Antlaşmasını ittifaka aykırı bir adım olarak görmesini eleştirmiştir⁴³ *L'Homme Libre* gazetesinde ise Eugene Lautier İngiltere ve Fransa'nın doğu konusundaki anlaşmazlığında İngiliz gazetelerinde Fransa ile ilgili yapılan eleştirilerine cevap vermiştir. İngiliz basınının, Fransa'nın Çukurova'daki ekonomik çıkarlarını, özellikle verimli pamuk ekimi sahalarını neden terk ettiği konusunda, "Gerçek olanlar bazen olası olmak istemezler" diyerek, Müslümanlar arasında ahlaki zaferin uyandıracığı yankıyı dikkate almak gerekir demiştir. Çukurova'yı terk ettikten sonra orada yaşayan Hıristiyanların karşılaşacağı baskı için ise, onların Fransız yakınlığından mahrum olacaklarının bilincinde olduklarını ama sonuçta Fransa'nın çıkarlarını gözetmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir.⁴⁴

Sakarya Zaferi'nin sonuçları ile ilgili değerlendirmeler Fransız kamuoyunda zaferden sonra da devam etti. Türklerin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle ayrılmaları sonrasında batılılar tarafından öteden beri dile getirilen "doğu sorunu" söyleminin daha fazla telaffuz edilmesine neden oldu. Türkler için Milli Mücadele bir bağımsızlık savaşı olarak görülürken, Batılı çevreler doğu sorunu olarak değerlendirme eğilimindeydi. Fransız kamuoyunda da bazı çevreler Sakarya Zaferi ile başlayan Türklerin üstünlüğünü, doğu sorununda Birinci Dünya Savaşının galip devletleri arasında, özellikle Fransa ve İngiltere'nin Türkiye ve çevresindeki çıkar çatışmalarında karşılaştıkları başarısızlıkları Türk-Yunan savaşı ve bu savaşın sonuçları üzerinden ele aldıkları görülmektedir. Eduard Driault "Doğu Sorunu" adlı kitabında Sakarya Savaşı ile ilgili değerlendirmesinde "Yalanların sonu yoktur" diye başlayarak Yunan devlet adamı Venizelos'un hırsının Sèvres Antlaşmasının uygulanmasına engel olduğunu, iyi niyetli Yunan Kralı Konstantin'in bu hırsa boyun eğerek Yunanlıların Anadolu'yu işgal girişimine onay verdiğini anlatmıştır. Dönemin Fransız hükümetinin de Ermeniler ve Yunanlıların yüzyıllardır devam eden Fransa sevgisini bir tarafa bırakarak, Çukurova'yı işgalinden vazgeçip ve Türklerle Ankara Antlaşmasını imzaladığını anlatmıştır. Yunanlıların Anadolu'yu işgalini, İngiltere'nin teşvik etmesinin asıl nedeni üzerinde bilinen düşünceleri o da tekrar etmiştir. Doğu Akdeniz'de yeniden bir Yunan İmparatorluğu kurma fikrine kapılan İngiltere'nin asıl amacının bölgedeki çıkarlarını gözeterek, aynı zamanda Fransa'ya karşı üstünlük kurma amacında olduğunu belirttikten sonra Türklerin Anadolu'da yeniden egemenlik kurmasını Avrupa'ya karşı kılıcını kaldırmış her zamanki barbar Türkler olarak nitelendirmiştir.⁴⁵

43 Jacque Banville; "L'Accord Franco-Turc et La Grece"; *L'Action Française*, No: 205, 22 Octobre 1921, s.1.

44 Eugien Lautier; "Le Conflit Franco-Anglais Sur La Question d'Orient", *l'Homme Libre*; No: 1933, 8 Novembre 1921,s. 1.

45 Eduard Driault; *La Question D'Orient 1918-1937, La Paix De la Méditerranée*, Librairie Felix Alcan, Paris 1938, s. 70-110.

Jean Schlicklin, *L'Europe Nouvelle* deşisinde Doğu sorununu Türk-Yunan savaşı üzerinden değerlendirerek İtilaf Devletlerinin çatışma ile ilgili izledikleri politikaları ele almıştır. İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Türk Yunan çatışmasında arabuluculuk yapmak istediklerini ama bu devletlerin arabuluculuk konusunda başarılı olamayacaklarını belirtmiştir. Yunanlıların Anadolu'da kesin bir zafer kazanacağına ikna eden güçlerin arabulucu olmalarının mümkün olmadığını belirten yazar, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra İngiltere ve Fransa'nın Doğu politikaları konusunda ayrıştıklarını, Yunanistan'ın İngiltere'nin teşviki ile giriştiği işgal girişiminde başarılı olamayacağını anlaması için Sakarya Savaşında uğrayacağı başarısızlığı eklemesi gerektiğini ifade etmiştir. Müttefiklerin Türkleri tamamen teslim olmaya veya onları yok etmek için Yunanlıları savaşa sürüklediğini, belli amaçlar için Yunanlıları teşvik ettiklerini, bu nedenle Müttefiklerin arabuluculuk girişiminin başarısız olacağını söylemiştir. Müttefiklerin bu politikasının doğu halkları üzerinde ve bundan yararlanmak isteyen Sovyetlerin gözünde de küçük düşürdüğünü yazmıştır.

“Müttefikler Türk-Yunan Çatışması sorununu Doğu'da genel barış sorunu ile karıştırdıklarını ve sorunun iki tarağı için tek bir çözüm öngördüklerin ikna ediyorlardı... Bugün tüm müttefik hükümetleri barış yapmak için oybirliği ile sabırsızlıklarını ilan ediyorlar...”

Ancak doğuda genel barışın sağlanması Türkiye'nin genel statüsünün belirlenmesi için her şeyden önce Türk-Yunan düşmanlığının sona erdirilmesi gerekmektedir. Ancak Türk Yunan düşmanlığı üç şekilde biter:

- 1. İki düşmandan birinin veya diğerinin kesin zaferiyle,*
- 2. Aralarında doğrudan anlaşma ile,*
- 3. Müttefiklerin çatışmaya doğrudan müdahale etmesiyle”*

İngiltere'yi kast ederek, bazı müttefiklerin birincisini istediklerini ama Yunanlıları destekleyecek maddi güçlerinin kalmadığını, hatta Yunanlıların Türklerle barış yapması ihtimaline karşı Londra'nın Yunan hükümetine baskı biler yaptığını öne sürmüştür. Ankara'nın Mondros Ateşkes Antlaşması'nın yapıldığı tarihteki topraklarını istediğini, Atina'nın ise onlara müttefiklere güvenerek işgal girişiminde bulunduğunu, yaptığı masrafları müttefiklerden istediğini, isteseler de istemeseler de onların müttefiki olduğunu kabul etmelerini istediklerini, Ankara'nın haklı olduğunu, Atina'nın haksız olmadığını bilmemiz gerekir demiştir. Bunun yolunun müttefiklerin Yunanistan'ın zararını karşılayacak fedakârlıkta bulunması olduğunu belirtmiştir. Ayrıca İstanbul Hükümeti ile Türk-Yunan sorununun konuşulmasının faydasız olduğunu, Küçük Asya'daki Hıristiyan azınlığın haklarının korunmasının Ankara ile barış konferansı sırasında bir başlık açılarak çözüleceğini ifade etmiştir.⁴⁶

46 Jean Schlicklin; “Le Problème De Proche Orient”, *L'Europe Nouvelle*, No: Paris 27, Juillet 1922, s. 838-841.

Sonuç

İtilaf Devletlerinin taraflarından Fransa ile İttifak Devletlerinin tarafında yer alan Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşında karşı karşıya geldi. Türk ordusu Her ne kadar Çanakkale Savaşında İtilaf Devletlerine direniş gösterse de savaşın sonucunu belirleyen Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldı. İtilaf Devletlerinin ağır koşullarının getirdiği yükümlülöklere dayanarak, İhtilafın üyeleri, özellikle İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar Türk topraklarını işgale giriştiği gibi, özellikle İngiltere ve Fransa kendi orduları dışında Türkiye toprakları üzerinde yaşayan azınlıkları, etnik ve dinsel farklılıkları kışkırtmış veya Yunanistan gibi ölkeleri silah yardımıyla işgale ortak etmeye çalışmıştır. Hatta bazı bölgelerde kendilerine bağılı manda adı altında yönetimler oluşturmuşlardır.

Fransa ile Osmanlı Devleti'nin eskiye dayanan rekabeti olmakla birlikte çok yoğun bir şekilde ticari ilişkileri, gerek Ortadoğu'da gerekse Akdeniz ve çevresinde rekabeti eksik olmamıştır. Bir diğere önemli nokta ise çoğu zaman sancılı Osmanlı-Fransız ilişkilerinde 1798'de Napolyon Bonapart'ın Mısır Mısır'ı işgalinden itibaren İngiltere faktörü hiç eksik olmamıştır. Bu iki ölkenin Osmanlı toprakları üzerinde ki yayılma girişimlerinde işbirliği yaptıkları gibi aralarında rekabet de etmişlerdir. Aynı durum Osmanlıya bağılı Arap toprakları üzerinde Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında da devam etmiştir. Sèvres Antlaşmasını Osmanlı Hükümetine dayatan İtilaf Devletleri'nin Türk toprakları üzerinde ki faaliyetleri İki öлке arasında önceleri çok belirli olmayan ama Milli Mücadelenin ilerleyen safhalarında açıkça belli olmaya başlamıştır. İki öлке arasındaki anlaşmazlıklar Sakarya Savaşı ve devamında Yunanlıların Anadolu'yu işgal girişimi üzerinden her iki ölkenin basın organlarında dile getirilmeye başlanmıştır. Fransız basını İngiltere'nin Yunanistan'ı Anadolu'yu işgal girişimine verdiği desteğı bir hata olarak nitelendirmeye başlamıştır.

Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkardığı tarihlerde gerek Yunanistan gerekse İngiltere'ye herhangi bir eleştiri getirmeyen Fransız basını gelişmeleri bir Türk Yunan çatışması olarak nitelendirmiştir. Türklerin Sakarya'da Yunan ilerleyişini durdurmasından itibaren Türk-Yunan savaşı ile ilgili görüş ve değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır.

Fransız basını askerî ekonomik ve siyasal çerçevede savaşı ve tarafların gücünü ele alarak okuyucularına aktarmışlardır. Yunan işgalinin gittikçe genişlemesinin mali ve askeri güce ihtiyaç duyuracağını ele alan bazı yazarlar, Yunanistan'ın bu ihtiyacı karşılayamayacağını belirtmişlerdir. Yunan hazinesinin böylesine bir işgali kaldıramayacağı gibi, dışarıdan elde ettiği yardım ve borçların da yetersiz kalacağını ifade etmişlerdir. Türklerin her ne kadar silah yönünden yetersiz olsa bile insan kaynakları bakımından bu eksikliği kapattığı kanaatini taşımışlardır. Fransa Hatay ve çevresinde kendine bağılı İskenderun sancağını kurmasına rağmen Çukurova'yı işgal girişiminde başarısız olduktan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile diyalog kurmanın yollarını aramış, nihayetinde Ankara 20 Temmuz 1921'de Ankara Antlaşmasını yapmıştır. Fransızları Türklerle Anlaşmaya götüren sebeplerden birinin de İngiltere'nin Ortadoğu ve Türkiye konusunda izlediğı politikanın Fransız çıkarlarına aykırı olduğu gerçeğini Fransız basını dillendirmeye başlamıştır. Nihayetinde Sakarya Zaferinden sonra basında yapılan bazı değerlendirmelere göre İtilaf Devletleri'nin amacının Sèvres Anlaşması'nın bazı maddelerinden taviz verilerek Türklerle bir anlaşma yolunun aranmamasının sebebini İngiltere bağlamışlar, İngiltere'nin gereksiz

yere Yunanlıları işgale teşvik ettiğini savunmuşlardır. Bu görüşü savunanlar aynı zamanda İngilizlerin Karadeniz ve Boğazları kendi başına kontrol etme niyetinde olduklarını da ifade etmişlerdir. Fransız tarafının öne çıkan itirazı Yunan işgalinden öteye işgal girişimi ve başarısız sonucunun Fransa ve İtilaf Devletleri aleyhine gelişmeleri doğurmasıdır. Öyle ki Türklerin Kurtuluş Savaşındaki başarısının bütün Müslüman dünyasını bir umuda sevk ederek Fransa'yı da rahatsız edeceği kaygısı dile getirilmiştir.

Kaynakça

Kitaplar

Akşın, Sina, *Ankara Anlaşmasınının 75. Yıldönümünde Birinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Fransız İlişkileri*, Editör Sina Akşın, "1921 Martında İlk Türk-Fransız Antlaşması", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 588, s. 109-118, Ankara 1996.

Akyüz Yahya, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1975, s. 185.

Driault;Eduard, *La Question D'Orient 1918-1937*, La Paix Dela Méditerranée, Librairie Felix Alcan, Paris 1938.

Shaw, Stanford J, Shaw, Ezel Kural, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt 2, e Yayinevi, 1983 İstanbul, s. 429.

Makaleler

André, "L'Étère de Constantinople: L'Enthousiasme de la Victoire", *Le Radicale*, 22 Septembre 1921.

André, Pierre; "La Défaite de l'Imperialisme Greco-Anglais", *Le Populaire*; 21 Septembre 1921, No: 166.

Banville,Jacque, "L'Accord Franco-Turc et La Grece"; L'Action Française, No: 205, 22 Octobre 1921.

Baykal, Hülya, "Kurtuluş Savaşı'nda Türk Fransız İlişkileri ve Bir Türk- Fransız Dostu Albay Mougin", s. 470, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Ankara 1992.

Berthoulat, Georges, "LaDéfécion de la Turquie", *La Liberté* 1 Novembre 1918, N: 2031.

Bulut, Hüseyin, "Atatürk Devri Türk Fransız İlişkileri", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 62, s. Erzurum, Mayıs 2018

Kaştan, Yüksel, "Alman Kaynaklarına Göre Milli Mücadelede Türk Ordusu İle Yunan Ordusu Arasında Gerçekleşen Sakarya Meydan Muharebesi Ve Önemi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı 68, 2019.

Lautier, Eugien, “Le Conflit Franco-Anglais Sur La Question d’Orient”, L’Homme Libre; No: 1933, 8 Novembre 1921.

Nicot, Lucien, “Quatre ans de Guerre Turquie”, *Le Gaulois*, Novembre 1918, No: 44993.

Philios; “Lettre D’Athène, La Couronne d’épine”, Le Figaro, 16 Septembre 1921.

Pinon, René, “La Retrait des Grecs”, *L’Ouest-Eclair*, No:7507, 24 Septembre 1921.

Saglio, Charles, “M. Gounaris Va Venir à Paris: La Grece Constantinienne Veut Reparer sa Défaite et Cojurer sa Faillite”, *L’Oeuvre*, No: 2208, Lundi 17 Octobre 1921.

Schlicklin, Jean, “Le Problème De Proche Orient”, L’Europe Nouvelle”, No: Paris 27, Juillet 1922.

Soysal, İsmail, Türk Fransız Siyasal İlişkileri (1921-1984), Belleten, Sayı: 47, Ankara 1983.

Umar, Ömer Osman, Melek Yenisu, Gizli Antlaşmalar Çerçevesinde San Remo Konferansı’nda Ortadoğu’yu Şekillendirme Çabaları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 36, Ankara 2020.

Yavuz, Bilge, “1921 Tarihli Türk Fransız Antlaşması’nın Hazırlık Aşamaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Volume: 8, Issue: 23, s.273- 308, Ankara 1992.

Gazeteler

Figaro	18 Septembre 1921
-----	30 Juin 1921
-----	21 Septembre 1921
L’Action Française	30 Aout 1921
L’Intransigeant	1 Novembre 1918
La Croix	7 Septembre 1921,
Le Gaulois	1 Novembre 1918
Le Petit Journal	1 Novembre 1918
Le Peuple	31 Aout 1921,
-----,	12 Aout 1921,
Le Populaire	03 Septembre 1921
-----	13 Septembre 1921
-----	17 Septembre 1921
-----	22 Septembre 1921
-----	3 Septembre 1921

-----	30 Aout 1921
-----	16 Septembre 1921
-----	23 Juillet 1921
-----	24 Juillet 1921
-----	01 Aout 1921
-----	25 Juillet 1921
-----	30 Aout 1921
Le Radical	13 Septembre 1921
-----	13 Septembre 1921.
Le Temps	01 Septembre.1921
-----	1 Aout 1921
-----	18 Septembre 1921
-----	10 Septembre 1921